

18. april 2023

Høring av bevaringsstrategier (tema) – innspill fra Kulturvernforbundet

Norges kulturvernforbund takker for muligheten til å komme med innspill til tema for bevaringsstrategier for kulturmiljø. Vi viser også til – og gjentar – noen av innspillene vi har bidratt med tidligere, både skriftlig og i møter i referansegruppen. I tillegg viser vi til innspill fra våre medlemsorganisasjoner, og støtter opp om disse.

Innledningsvis vil vi si at rammeverket som ble oversendt til KLD er langt bedre enn tidligere utkast. Vi ser at mange av våre innspill er tatt med, blant annet en tydeliggjøring av ansvar (herunder at det er departementet som har hovedansvaret). Det nasjonale ansvaret må gjerne komme enda tydeligere frem, både i rammeverket og de tematiske strategiene. I tillegg er det en bedre beskrivelse av trusselbildet / utfordringene, som også skal utdypes i de tematiske strategiene. Vi er også fornøyd med at strategien ser ut til å ivareta en bred definisjon av kulturmiljø, i tråd med St. Meld. 16 (2019 – 2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*.

Konkretisering av målene i Kulturmiljømeldingen

Vi bemerker imidlertid at vi flere ganger har etterspurt en konkretisering av de nasjonale målene som ble lansert i Stortingsmeldingen. Til tross for en omfattende prosess med en rekke møter og høringer, er målene fremdeles ikke konkretisert, verken i det overordnede rammeverket, eller i forslaget til tematiske strategier.

Vi har tidligere spilt inn at vi mener at målene må konkretiseres på et *overordnet* nivå, og ikke bare som en del av bevaringsstrategiene. Det må være en helhetlig plan med langsiktige, ambisiøse og forpliktende mål, som må være førende for *all* politikken, ikke bare bevaringsstrategiene. Vi mener det er viktig at disse målene gjelder for alle som har ansvar for kulturminner, kulturmiljø og kulturarv, herunder departement, regionalforvaltningen og andre berørte. I tillegg bør det utformes en plan for hvordan disse målene skal nås innen et fastsatt tidspunkt.

Bevaringsstrategiene skal «bidra til å strukturere, samordne og organisere virksomheten slik at de tre nye nasjonale målene nås, med særlig vekt på målet om å ta vare på et mangfold av kulturmiljø». Da må man vite hva målene er først, slik at satsinger og tiltak innrettes deretter. Vi synes det er utfordrende å spille inn forslag til tema, prioriteringer, satsinger og tiltak, når vi ikke vet mer konkret hva målene er. Mål, delmål og indikatorer må beskrives i de tematiske bevaringsstrategiene, med en plan for oppfølging på de ulike områdene. Strategien bør også være overbyggende og ikke fragmentert med ulike verneformåls tilhørighet til ulike Departementsnivå.

Bevaringsstrategiene skal bidra til å dekke særlige behov og håndtere utfordringer i forvaltningen av kulturmiljøer. Vi mener det er reell utfordring at det ikke er noen overordnede, konkrete mål som forplikter de ulike forvaltningsnivåene. Det fører til at feltet nedprioriteres, at bevilgningene kuttes og at umistelig kulturarv og kunnskap går tapt. Dette har vi mange eksempler på, i ulike deler av forvaltningen. Vi viser blant annet til innspill fra Norsk Fyrforening, som setter spørsmålsteget ved verdien av fredning, når staten som eier lar fyrene forfalle. Strategien bør være sektorovergripende, og staten må selv etterleve strategiene og målene, uavhengig av sektor.

En annen kommentar fra våre medlemsorganisasjoner, er at forslaget som er på høring inneholder mange fine ord, men det er vanskelig å få tak i innholdet. Vi er bekymret for det som ser ut som ansvarsfraskrivelse og pulverisering.

Vi gjentar igjen at ambisjonsnivået må være på **minst** samme nivå som tidligere. Dette ble også påpekt i Familie- og kulturkomiteens merknader til Kulturmiljømeldingen i 2020:

«Flertallet ser det som viktig at det totale ambisjonsnivået når det gjelder kulturminnevern i denne meldingen, ikke svekkes i forhold til den forrige meldingen om kulturmiljø, St. meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturmidler».

Status for bevaringsprogrammene

Kulturvernforbundet etterlyser igjen status for bevaringsprogrammene, med en beskrivelse av måloppnåelse og effekt av tiltak. Denne informasjonen bør være tilgjengelig og åpen for alle, som del av kunnskapsgrunnlaget for de nye strategiene. Slik det er lagt opp nå, vil ikke denne verdifulle informasjonen foreligge før de nye strategiene velges. Vi tror ikke målene er på langt nær nådd, slik det ble indikert fra Riksantikvaren på forrige møte. Tvert imot har regjeringen tidligere erkjent at 2020-målene ikke ble nådd. Da er lærdommen viktig å ta med seg.

Det står at bevaringsprogrammene skal evalueres i 2023 – 2024. Det er da *etter* at de to første strategiene er på plass. Erfaringer bør være med i strategien, hva som har fungert, hvor det er mest etterslep og hvordan dette skal følges opp. F. eks bør evaluering av fartøyvernprogrammet være på plass før kyststrategien vedtas.

Vi mener det må trekkes opp klare retningslinjer for hvordan de nåværende bevaringsplanene skal følges opp i bevaringsstrategiene. Som nevnt over, er det svært viktig at ambisjonsnivået er på minst samme nivå som tidligere.

Medvirkning, samspill og økt engasjement

Kulturvernforbundet mener det er flott at det frivillige kulturvernet (og private eiere) anerkjennes i så stor grad, og at det skal legges til rette for medvirkning. Det blir spesielt viktig å involvere de ulike organisasjonene når det skal utarbeides tematiske strategier, og deltemaene under disse. Dette vil også være i tråd med Farokonvensjonen, som vektlegger menneskets rett til å definere sin egen kulturarv.

Det vil også være viktig å lytte til det frivillige kulturvernet og eierne i forhold til konkretisering av målet om økt engasjement, både på et overordnet nivå og i de ulike tematiske strategiene. Vi minner om at driftsstøtte er viktig for kulturvernorganisasjonene, for å få mest mulig aktivitet. I tillegg er prosjektstøtte viktig (herunder midler fra både Riksantikvaren og Kulturminnefondet), samt skattemessige incentiver for private eiere. Engasjement også er viktig i et bærekraftperspektiv, spesielt i forhold til sosial bærekraft.

Bredt perspektiv

St. Meld. 16 (2019 – 2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken* åpner for en bredere definisjon av hva som bør tas vare på enn tidligere, noe vi i Kulturvernforbundet støtter opp om.

Vi påpeker imidlertid at det overordnede rammeverket i hovedsak fokuserer på bygninger / bygningsvern heller enn kulturmiljø. Dette er også gjennomgående i tematisk strategi 1: sirkulærøkonomi og ombruk. Bygningsvern er naturligvis svært viktig, men vi stiller spørsmålsteget ved om dette er et bevisst valg i forhold til den tematiske strategien, eller om den også bør omhandle kulturmiljøer i et bredere perspektiv, slik tittelen foreslår.

De øvrige tematiske strategiene ivaretar det bredere perspektivet i mye større grad. Det er bra – og nødvendig for å se helheten. Det er en unik mulighet vi har nå, og vi mener det er viktig at perspektivet ikke snevres inn igjen.

Vi mener ellers at fokuset på mangfold har vært tydelig i prosessen for øvrig, og i de andre forslagene til tematiske strategier. De er såpass brede at det heller vil være behov for en prioritering for å få en reell effekt. Dette må gjøres i samarbeid med de ulike aktørene, og ut fra en gjennomgang av de tidligere bevaringsprogrammene og en tydelig definisjon av målet. Forslag til tema 3 og 4 er spesielt vide. Sammen med tema 2: kystkultur, viser de til arealbruk som dekker hele landet. Når det også skal dekke alle typer kulturminner og alle perioder, er det behov for å spisse og prioritere.

Våre medlemsorganisasjoner påpeker ellers at kompetanse (både kurs og utdanning) er såpass viktig at det må omtales i alle de tematiske strategiene, eventuelt som en egen tematisk strategi. I tillegg må fokuset på vern gjennom bruk – og ny bruk – være sentralt i strategiene.

En egen tematisk strategi for rullende og bevegelige kulturminner

Kulturvernforbundet var glade for å se at de rullende kulturminnene ble omtalt i kulturmiljømeldingen, som en type kulturminner som mangler gode tilskuddsordninger. Da meldingen ble lagt frem i 2020, kommenterte vi at det er på høy tid at disse anerkjennes og behandles på samme måte som andre kulturminner. Dette er ikke fulgt opp i forslaget som er på høring. Vi mener det bør være en egen tematisk strategi for rullende og bevegelige kulturminner, for å sikre vern og videreføring av disse objektene, kulturmiljøene, kunnskapen og historien. De ulike typene kulturminner og kulturmiljøer bør omtales i hver sine delstrategier. Det foreligger allerede verneplaner for flere av kategoriene, for eksempel jernbane og luftfartøy, der kategorien er tydelig begrunnet, beskrevet og definert. Det ville derfor være å forvente at bevaringsstrategiene også reflekterer dette.

Kunnskapen om ulike bevegelige kulturminner spesielt må styrkes hos Riksantikvaren og Departementet dersom strategien skal kunne etableres og forvaltes med tilstrekkelig innsikt og tyngde. Dette vil kunne bidra til å utjevne forskjeller i forvaltning og tilskudd, og gi bedre betingelser for involvering og samarbeid med de frivillige. Under Fjordsteam i Bergen i fjor holdt representanten fra Riksantikvaren et innlegg om endringene i kulturforvaltningen fra Bondekultur til Kystkultur og nå til bevegelige kulturminner. Manglende kunnskap og innsikt gjennom utdannelsen ble forklart som årsak til etterslep i kunnskap. I dag er det ingen grunn til å la dette vedvare, men sørge for at alle verneområder kan dekkes bedre og på samme måte. Vi har ikke innsikt i andre lands strategier, men vet Sverige har en annen forvaltning rundt bevegelige kulturminner spesielt. Det ville være naturlig å hente opplysninger rundt dette slik at vi også tilnærmer oss eller ser til andre lands praksis der forvaltningen evt. er kommet lenger når det er snakk om strategi.

Vi understreker igjen behovet for å inkludere våre medlemsorganisasjoner i det videre arbeidet med de tematiske strategiene. Vi legger inn noen forslag til hvem som bør involveres i kommentarene til de ulike strategiene under.

Kommentarer til de tematiske strategiene

1. Strategi for sirkulærøkonomi og ombruk.

Denne er bra og det er en svært viktig strategi, men skal den kun fokusere på bygninger og ikke kulturmiljø? Fokuset i strategien utelukker også bruk av andre typer kulturminner, f.eks. fyr som ligger avsidesliggende til.

Fortidsminneforeningen og Norsk Kulturarv bør involveres i planarbeidet.

2. Kystens kulturmiljøer

Her trekkes målene om mangfold og bærekraft inn i beskrivelsen. Sosial bærekraft og målet om økt engasjement bør også være et element, siden mange er engasjert i kystlag, fyr og fartøyvern.

Det er en utfordring at strategien skal være ferdig før bevaringsprogrammene er evaluert – det bør være erfaringer å hente fra disse evalueringene. Det var et eget bevaringsprogram for fartøyvern – dette bør videreføres i strategien, eller det minste være et deltema. Fyr og fyrlykter bør også være et eget deltema.

Immateriell kunnskap og videreføring av kompetanse må også omtales.

Forbundet Kysten, Norsk Forening for fartøyvern og Norsk Fyrforening bør involveres i planarbeidet, eventuelt også Foreningen Skipet dersom skisepfartshistorien også skal omtales.

3. Byer og steder

Denne tematiske strategien er spennende, men bred og det er behov for å prioritere.

Fortidsminneforeningen bør involveres her, og gjerne andre organisasjoner avhengig av hva strategien skal inkludere. Norsk Kulturarv påpeker for eksempel at hager må være del av strategien. Dersom det skal inkludere havn og kystanlegg, bør Forbundet Kysten og / eller Norsk Forening for Fartøyvern være med, eventuelt også Norsk Jernbaneklubb, Rutebilhistorisk Forening eller Norsk Industriarv.

I det fremlagte forslaget er det også mye fokus på historien. Landslaget for lokalhistorie (eventuelt lokale eller regionale historielag) bør involveres, eventuelt også Arkivforbundet. Kanskje bør dette være en strategi på tvers av departement, som utarbeides sammen med KUD, eventuelt også Nærings- og fiskeridepartementet. KUD bør i det minste bidra med finansiering.

4. Landbruksområder og utmark

Også denne strategien bør være felles for flere departement, spesielt KLD og Landbruks og matdepartementet. Strategien kan gjerne handle om natur / klima også. Fokuset er litt uklart – skal strategien handle mest om bevaring og kunnskap eller vern gjennom bruk?

Hva er målet? Forslaget fremstår dessuten som litt for snilt. Man skal ta vare på kulturmiljøer i områder der det er stor byggeaktivitet, men bør det ikke også bidra til samarbeid / felles forståelse og å stoppe utbygging?

Vi viser her til innspill fra flere av våre medlemsorganisasjoner, herunder Norges Metallsøkerforening, som viser til at en av de største truslene mot kulturminner og kulturmiljøer sett fra vår side, er nedbygging av arealer, driftsendringer og nye driftsformer. Dette gjelder også i utmark.

Eksempler på deltema kan være naturforvaltning, og kanskje også seterdrift og tradisjonsmat- og drikke.

Norsk Kulturarv og Norges metallsøkerforening kan være aktuelle samarbeidspartnere, muligens også Norsk Bygdekvinnelag, Hanen og Innovasjon Norge.

5. Fellesskapets kulturminner

Denne strategien bør utarbeides i samarbeid med KUD. Hvis det kun handler om kulturminner og miljøer, får du bare deler av historien. Historie og arkiv er viktig her. Om man skal se på demokratiutvikling og felles møteplasser, må man også se den viktige rollen det frivillige kulturvernet spiller i dag. Disse er viktige ift sosiale bærekraftsmål, men også i et demokratiperspektiv.

Landslaget for lokalhistorie, Arkivforbundet og HIFO bør involveres i planarbeidet, muligens også Husflidslaget, Noregs Ungdomslag og Slekt og Data.

6. Næring, handel, industri og infrastruktur.

Det er fint at denne er bred, og at samferdselshistorien og deres kulturminner / miljø er tatt med. Det er en utfordring at ansvaret for disse kulturminnene og historien ikke prioriteres eller anses som uavklart. Strategien bør utarbeides sammen med, eller i alle fall forankres med, Samferdselsdepartementet. Samferdselshistorien og de bevegelige kulturminnene bør være en egen strategi, eller i det minste en egen delstrategi. Det bør være fokus på vern gjennom bruk, historien og opplevelser / reiseliv. Det bør også ses i sammenheng med verneplaner på de ulike områdene.

Norsk Jernbaneklubb, Rutebilhistorisk Forening, LMK og Landsforbundet for luftfartøyvern bør involveres i planarbeidet + Norsk Industriarv.

Vi takker igjen for muligheten til å være med i referansegruppen rundt den overordnede strategien, og ser frem til videre deltakelse. I det videre arbeidet med de tematiske strategiene, vil det være viktig å involvere flere av de frivillige kulturvernorganisasjonene, der det faller seg naturlig. Vi ser frem til å se effekten av fokuset på samordning av virkemidler og samarbeid mellom ulike aktører.

Mvh

Toril Skjetne
Generalsekretær
Norges kulturvernforbund